

CONGRÉS «ELS DRETS HISTÒRICS I L'ESPANYA VIABLE»

Del 15 al 17 de desembre de 2006 es va organitzar a Cervera un congrés que, des d'una perspectiva molt àmplia, va comptar amb la presència de diversos professors espanyols de les àrees de coneixement del dret romà, el dret constitucional, la història del dret i de les institucions, el dret administratiu, la història contemporània, la història d'Amèrica i el dret civil. Formalment, les universitats organitzadores van ser la Pompeu Fabra de Barcelona, la de Girona, la Rovira i Virgili de Tarragona, la Universitat Nacional d'Educació a Distància (UNED) i la Miguel Hernández d'Elx. En la inauguració de les Jornades van intervenir Tomàs de Montagut i Estragués, catedràtic d'Història del Dret i de les Institucions de la Universitat Pompeu Fabra, on ocupa els càrrecs de vicerector de Relacions Institucionals i secretari general; el director del centre associat de Cervera de la UNED, Josep Maria Llobet i Portella; la vicerectora primera de la UNED; la presidenta de la Fundació Roca Sastre, Carmen Burgos-Bosch; el director general de Dret i d'Entitats Jurídiques del Departament de Justícia de la Generalitat

de Catalunya i un diputat del Parlament de Catalunya, de Convergència Democràtica de Catalunya. També va comptar amb la presència de representants del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, de l'Audiència de Lleida, del consistori de Cervera i de la Institución «Fernando el Católico» de Saragossa. En representació de la Universitat de Girona hi va acudir el llavors degà de la Facultat de Dret, el catedràtic d'Història del Dret i de les Institucions José María Pérez Collados; en representació de la Universitat Miguel Hernández, el també catedràtic de la mateixa àrea de coneixement Ricardo Gómez Rivero, i en representació de la Universitat Rovira i Virgili, la catedràtica de dret Romà Encarnació Ricart i Martí. S'ha de precisar que el Grup de recerca «El dret històric en els pobles d'Espanya: àmbits públic i privat (segles XI-XXI)», SEJ 200-15051-C03-01/JURI, està en bona part darrere d'aquesta iniciativa de l'organització del Congrés.

La presidència d'honor del Congrés va ésser a càrrec dels prínceps d'Àstúries, atès que el primogènit de la Corona d'Aragó ostenta el títol de comte de Cervera. També formaven part del Comitè d'Honor el conseller de Justícia de la Generalitat de Catalunya, el president del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, el president de l'Audiència de Lleida, l'alcalde de Cervera, la presidenta de la Fundació Roca Sastre i els rectors de les universitats organitzadores.

Arribats a aquest punt, s'ha d'indicar que el centre associat de la UNED de Cervera es va inaugurar el 1972 i en l'àmbit de les ciències socials. En aquest centre i amb activitats presencials, es poden obtenir les llicenciatures en Dret, Economia i Administració d'Empreses, i Ciències Polítiques i Sociologia, i també les diplomatures en Turisme, Ciències Empresarials i Treball Social. Aquest centre associat utilitza la mateixa seu de l'antiga Universitat de Cervera, però al nostre modest entendre és una mica sorprenent que se senti hereu d'aquesta, de la qual va ser canceller el jurista universal, president de les Corts de Cadis, Ramon Llàtzer de Dou i de Bassols (1742-1832),² que dona nom a un dels carrers més importants de Cervera i que va morir en aquesta població el 14 de desembre de 1832. La lectura reposada dels nou volums de les seves *Instituciones del*

2. Vegeu una petita biografia d'aquest personatge a Manuel J. PELÁEZ, «Ramon Llàtzer de Dou i de Bassols (1742-1832)», a Rafael DOMINGO (ed.), *Juristas universales*, Madrid, Marcial Pons, 2004, p. 710-712, i Manuel J. PELÁEZ, *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos (hispánicos, brasileños, quebequeses y restantes francófonos)*, vol. 1 (A-L), Saragossa, Barcelona, 2005, p. 284-286, núm. 275. Aquesta segona versió és més àmplia que la primera i, a més a més, porta correccions i afegits. Diferent d'aquest personatge era el seu germà Antoni Ignasi de Dou i de Bassols (1730-1802). Els dos eren fills d'Ignasi de Dou i Solà.

*derecho público general de España, con noticia del particular de Cataluña y de las principales reglas de gobierno en cualquier estado,*³ pensem que podria haver estat un bon punt de partida per als estudiosos del dret públic que van assistir a aquest congrés i per als enemics i contradictors del valor dels drets històrics. Mentre no s'eradiqui de la memòria i la consciència dels espanyols la truculenta idea falangista que Espanya és una unitat de destinació en allò universal, serà impossible que triomfi la reivindicació dels drets històrics per part de moltes de les nostres comunitats autònomes.

Després de la presentació de rigor prèvia, a càrrec de Tomàs de Montagut, la conferència inaugural va ser a càrrec de l'antic diputat d'Unión del Centro Democrático, i abans d'Alianza Popular, Miguel Herrero y Rodríguez de Miñón, lletrat del Consell d'Estat, membre numerari de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas de Madrid i magistrat del Tribunal Constitucional d'Andorra. Durant un període de temps, Rodríguez de Miñón va estar a punt de convertir-se en el candidat alternatiu del centredreta espanyol al PSOE, però va ser derrotat al Congrés d'Alianza Popular, que va triar Antonio Hernández Mancha⁴ com a candidat, el qual, al seu torn, va ser després aparcats fins que va sortir en escena José María Aznar. Rodríguez de Miñón va parlar sobre els drets històrics i el principi pactista. Va assenyalar que l'arrel de la categoria dels drets històrics s'ha de buscar en la foralitat basca i navarresa, en el principi de les nacionalitats i en l'elaboració de la doctrina. L'essència de la foralitat, va precisar, és «l'afirmació de personalitats polítiques paccionades». Els drets històrics són preconstitucionals i paraconstitucionals. I no es poden suprimir, ja que són preexistents. Segons Rodríguez de Miñón, els drets històrics són singulars, perquè expressen la singularitat del cos polític, i no són drets subjectius, sinó béns inherents a l'ésser del seu titular. Rodríguez de Miñón considera que la consciència nacional és el paradigma dels drets històrics; consegüentment, les comunitats autònomes que no han tingut consciència nacional no poden al·legar drets històrics. Hi ha tres casos en què aquesta consciència nacional és claríssima: Euskadi, Catalunya i Galícia. Rodríguez de Miñón no va mencionar Navarra, València, les Balears i Andalusia, però va ressaltar que Navarra no és una comunitat autònoma més, que l'evolució estatutària de València ha demostrat la importància d'aquesta comunitat i que l'Estatut de València reclama el dret foral valencià. Aquestes idees, Herrero Rodríguez de Miñón les ha reiterat diverses vegades.

3. Hi ha una edició anastàtica d'aquesta obra impresa feta a Barcelona el 1975 amb el suport de Joan Banchs de Naya.

4. És molt interessant el seu article «Derecho de representación», *Cuadernos Informativos de Derecho Histórico Público, Procesal y de la Navegación*, núm. 14 (1992), p. 3469-3475.

des. Va ser particularment interessant el seu article «Hechos y derechos históricos», publicat a *El País* el 8 d'agost de 2005, del qual ressaltem quatre afirmacions literals: *a)* «La invocació dels drets històrics no pot ser anticonstitucional, perquè el concepte es recull en la disposició addicional primera de la Constitució i es reitera en importants elements de l'anomenat *bloc de la constitucionalitat*, especialment en l'Estatut d'autonomia del País Basc de 1979 i en l'"*amejoramiento*" del Fur navarrès de 1983, i ha estat ja una categoria usada amb freqüència i amb fecunditat pel legislador ordinari, la jurisprudència, la doctrina legal del Consell d'Estat i la doctrina científica.» *b)* «Són drets existencials, l'anàleg dels quals són els drets de la personalitat (*v. gr.*, el dret sobre el propi cos), que no expressen, com és el cas dels drets subjectius, una situació de poder concret d'un subjecte sobre una realitat, sinó la irradiació jurídicament rellevant d'una identitat de la qual ningú, ni un mateix, sense deixar d'existir, pot disposar.» *c)* «Els drets històrics no són un títol competencial autònom i, en conseqüència, no serveixen per a reclamar competències concretes, però sí que serveixen per a expressar el caràcter originari de l'autogovern.» *d)* «El jurista que es pretengui útil i el polític que vulgui resoldre de veritat problemes, no ha d'espantar-se davant el vocable [*sobirania*] ni ha d'esquivar-lo, com fa el primitiu davant les feres, sinó que ha de mirar de domesticar-lo. Si la sobirania és la competència sobre la pròpia competència, quan tal competència ha d'exercitar-se conjuntament pels qui han pactat, la sobirania és cosobirania. Un concepte que afirmem, sense embuts, quan es tracta de la Unió Europea.»

Després hi va haver una conferència de signe ben distint. Va venir de Madrid José Antonio Santamaría Pastor, catedràtic de Dret Administratiu de la Universitat Complutense de Madrid i lletrat de les Corts Espanyoles. Santamaría va ocupar el càrrec de secretari general tècnic del Ministeri d'Interior en un dels governs del president Adolfo Suárez, qui va ressaltar que calia legitimar l'estat autòmic, no l'estat de les autonomies. Es va declarar jurista positiu i pràctic, però no positivista, i observador imparcial sense militància política actual ni anterior. Per a Santamaría, els drets històrics tenen molt poc a veure amb el dret i són, al seu entendre, un concepte molt poc sòlid. Els drets han de tenir un subjecte, però sense legitimació. El subjecte passiu dels drets històrics és l'estat o la unitat estatal. Actualment, els drets històrics s'estan plantejant com una institució de reclamació, però, segons el parer del provocador ponent —no compartit per la majoria dels assistents al Congrés—, manquen d'un objecte precís, alhora que desconeixem fins a on i fins quan es van exercir els susdits drets històrics. Per a ell, l'adjectiu *històric* enterboleix la caracterització dels mateixos drets, per variades raons que poden resumir-se en els punts següents: 1) Caldria determinar el nivell històric de referència o les institucions històriques.

Ha de ser abans dels decrets de Nova Planta de 1707, 1713, 1715, 1716, 1719, etcètera, o després? Per ventura es vol retrocedir més enrere, al segle xv? 2) Les realitats polítiques i administratives anteriors al segle XIX no aporten res útil. 3) El model històric seria un model incert. 4) Hi ha un gran desconeixement de les institucions polítiques i administratives històriques. 5) No és possible conèixer el passat. El passat va morir. És necessària la seva reinterpretació? 6) Intentar reconstruir un estat d'Aragó o de València obliga a mentir. A aquestes afirmacions categòriques i, a més a més, catastrofistes del senyor Santamaría Pastor, convé fer-hi algunes puntualitzacions. L'afirmació relativa al fet que hi ha un desconeixement total de les institucions politicoadministratives és completament gratuïta. Basta comprovar que, amb referència a les institucions de dret públic romà a Hispània, dels visigots, medievals i de les èpoques absbúrgiques i borbòniques del segle XVIII, disposem de més de dos mil treballs d'investigació. Una altra cosa diferent és que Santamaría Pastor no ho sàpiga o no vulgui assabentar-se de la seva existència.

Apuntem els noms d'uns quants autors que han escrit centenars i en alguns casos milers de pàgines sobre aquest tema: Manuel Colmeiro, Eduardo Pérez Pujol, Eduardo de Hinojosa y Naveros, José Antonio López Nevot, José María García Marín, David Torres Sanz, I. Albertini, Josep Serrano Daura, Santos Manuel Coronas González, Regina María Pérez Marcos, Manuel Aranda Mendíaz, Consuelo Maqueda Abreu, Lourdes Soria Sesé, J. A. Sesma Muñoz, Jon Arrieta Alberdi, Rogelio Pérez-Bustamante, Luis Sánchez Belda, Ana María Barrero, Agustín Bermúdez Aznar, Consuelo Juanto, Max Turull i Rubinat, Ernst Mayer, Claudio Sánchez-Albornoz y Menduïña (amb més de cent cinquanta treballs sobre institucions polítiques i administratives), Ramon d'Abadal i de Vinyals, Manuel Torres López, Luis García de Valdeavellano y Arcimís, Josep Maria Font i Rius, Alfonso García-Gallo y de Diego, José Antonio Escudero López, Juan Beneyto Pérez, Jesús Lalinde Abadía, Miguel Ángel Ladero Quesada, Antonio García Bellido, Rosa Mentxaka, J. M. Roldán, Margarita Serna Vallejo, I. Cebreiros Álvarez, Ricardo Gómez Rivero, Julio Valdeón Baruque, Jesús Infante Miguel-Motta, Josep Maria Torras i Ribé, Gregorio Monreal Cia, José Luis Bermejo Cabrero, J. Muñoz Coello, Salvador de Moxó y Ortiz de Villajos, Ángel López-Amo Marín, L. González Antón, Benjamín González Alonso, Javier Alvarado Planas, Luis Miguel Díaz de Salazar, Fernando Suárez Bilbao, Fernando de Arvizu Galarraga, Ismael Sánchez Bella, Francisco Tomás y Valiente, Rafael Gibert y Sánchez de la Vega, José María de Lacarra, Romà Pinya i Homs, José Luis Martín Rodríguez, Gonzalo Martínez Díez, Tomàs de Montagut, L. García Moreno, José Sánchez-Arcilla Bernal, Miguel Artola, M. Garzón Pareja, José Manuel Pérez-Prendes y Muñoz de Arra-

có, Antonio Álvarez de Morales, Carlos Merchán Fernández, Joaquín Salcedo Izu, Salustiano de Dios y de Dios, J. Mercader Riba, Felipe Ruiz Martín, Juan Baró Pazos, Antonio Planas Rosselló, José Luis Orella Unzué, Pere Molas i Ribalta, etcètera. Simplement, si Santamaría hagués tingut a les seves mans l'impressionant llibre de Víctor Ferro,⁵ que ha estat funcionari de les Nacions Unides a Nova York i Viena, i tan sols n'hagués llegit una trentena de pàgines, probablement hauria anat amb més de compte a l'hora de fer afirmacions. Precisament, si hi ha una matèria del dret històric espanyol que s'ha estudiat, és la de les seves institucions politicoadministratives, mentre que s'ha deixat en un oblit notable la història del dret civil, del dret mercantil, del dret de la navegació, del dret laboral i del dret processal civil i penal. Per a Santamaría, la fórmula «drets històrics» manca de rigor en el pla històric i jurídic i és un mer enunciat polític de contingut literari i emocional. Es pot parlar de l'Espanya plural, però no de l'Espanya viable, que té un sentit molt complicat. Alhora, és completament inconvenient plantejar-se els drets històrics des d'una perspectiva sentimental, perquè fa l'efecte que des de la perifèria es tracta de crear un contrafantasma. Per a Santamaría, allò important és que les institucions polítiques i administratives es considerin amb un contingut una mica utilitari, en el sentit que serveixen si són útils. És viable Espanya? Seran útils i viables les unitats polítiques que estem creant? L'estat nació Espanya ha de ser un estat únic? El catedràtic de la Universitat Complutense fa recaure la responsabilitat final sobre els parlamentaris que van aprovar la redacció de l'article 149.1 de la Constitució espanyola de 1978, cosa que no obsta que Santamaría consideri que aquesta constitució —quant a la tècnica jurídica— mereix un excel·lent. A més, s'està produint una deterioració total de la situació, ja que la justícia està autònomitzada per mitjà de la desaparició del recurs de cassació. Els tribunals superiors de Justícia comporten la mort de molts assumptes. És possible que fins i tot en un termini no superior als vint anys es faci un plantejament concret sobre si és necessari l'estat autònomic o l'estat federal. Serà viable en aquest sentit l'estat autònomic? Poden sorgir altres autonomies, com el cantó de Cartagena o la Val d'Aran, tenint en compte que les tensions descentralitzadores de les comunitats autònomes de fet existeixen? Per a Santamaría Pastor, les conseqüències serien terribles. La proximitat del poder possibilita més encerts, encara que s'ha

5. VÍCTOR FERRO POMÀ, *El dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, Eumo, 1987, 606 p. El recent traspàs de Víctor Ferro deixa pràcticament fora de joc l'edició castellana corregida que estava fent d'aquesta obra importantíssima. Crec que els bons amics Tomàs de Montagut i Josep Serrano Daura haurien de portar endavant aquesta versió en castellà, només com a homenatge al mateix Ferro.

dit que «no hi ha pitjor poder que el que tenim a prop». A més, la parcel·lació en estats nació condueix a un desastre i produeix la deriva cap a economies exemptes i paradisos fiscals.

Xabier Ezeibarrena és doctor en Dret Europeu i professor de dret administratiu a la Universitat del País Basc, a més de polític actiu del Partit Nacionalista Basc. Li va correspondre presentar una ponència sobre els drets històrics a la comunitat autònoma del País Basc, intervenció en la qual féu una aposta per la sobirania compartida. L'últim intent que hi ha hagut a Euskadi d'actualització d'aquests drets va ser l'anomenat Pla Ibarretxe, que va ser aprovat pel Parlament Basc però que, lamentablement, després va quedar diluït a causa del nou marc polític i de la pressió cada vegada més asfixiant dels partits centralistes, particularment el Partit Popular. Els drets històrics, segons Ezeibarrena, precedeixen la Constitució, reconeixen la identitat política, distingeixen aquesta entitat del règim comú i es fonamenten en el passat, però busquen un lloc en el futur. Per a Ezeibarrena, el sender constitucional està obert perquè Euskadi i Navarra caminin juntes. No obstant això, són molts els obstacles i els poders fàctics que dificulten i frenen aquesta conjunció i fins i tot la mateixa articulació de l'acoblament.

Per a Manuel Contreras, catedràtic de Dret Constitucional de la Universitat de Saragossa que va fer la conferència «Els drets històrics a Aragó», són molts els interrogants que apareixen i que no tenen una solució fàcil. No es va mostrar partidari d'incrementar les competències d'aquesta comunitat autònoma pel camí de la reivindicació dels antics drets del Regne d'Aragó. Per a Contreras, el poble aragonès no es planteja la raó nostàlgica. De fet, la institució històrica del justícia d'Aragó no té res a veure amb l'actual, ni la Diputació General d'Aragó, ni fins i tot algunes institucions de dret civil. Va posar en relleu la importància d'Hipólito Gómez de las Rocas en la defensa del fet diferencial aragonès al Congrés dels Diputats. En el debat, va semblar que Juan Antonio Armillas Vicente no coincidís del tot amb les afirmacions de Manuel Contreras, i Armillas sap el que diu.

No hi podia faltar el nacionalisme espanyol, com també existeixen els nacionalismes francès i britànic. José Manuel Cuenca Toribio és actualment el catedràtic en actiu més antic d'Espanya, ja que, encara que va néixer el 3 de març de 1939 i hi ha alguns altres catedràtics més grans en actiu, ell va accedir amb anterioritat a la càtedra d'universitat, que actualment ocupa en l'Àrea d'Història Contemporània de la Universitat de Còrdova. Abans, Cuenca va ser catedràtic a València i Barcelona. Per on ha passat, Cuenca ha deixat una empremta entre els qui tenen el plaer d'escoltar-lo. Un cas particular de la seva marxa professional va ser el seu pas per la Universitat de La Rábida, sota el guiatge de

Vicente Rodríguez Casado.⁶ Són molts els qui encara el recorden com un home inquiet que allí on anava deixava la seva empremta. Va escriure «El nacionalismo español: mitos y realidades». Per a Cuenca, el nacionalisme és un tema particular, escairat i terrible, ja que, a més, el domini del matís diu que no hi ha matís i falta la certesa, i d'aquesta manera el nacionalisme es converteix en un tigre de paper. Cal construir un nacionalisme espanyol com a defensor de la igualtat i la llibertat. Cuenca es va mostrar molt poc indulgent amb el regionalisme, el comarcalisme i el nacionalisme andalusos, i va considerar de manera fins i tot despectiva Blas Infante, al qual negà categoria política i intel·lectual. En relació amb el segle XIX, Cuenca va ressaltar que els progressistes s'acostaren als moderats en conceptuar el nacionalisme espanyol. Benito Pérez Galdós era enemic dels regionalismes i dels nacionalismes perifèrics. Els republicans es van aliar amb els regionalistes, menys en el cas de Catalunya, on els lerrouxistes van estar al capdavant de la Lliga Regionalista de Catalunya. Existia també un iberisme que buscava la unió amb Portugal per la via de l'assimilació, però era un simple corrent intel·lectual que feia la seva proposta per la via pacífica. En el nacionalisme espanyol, fins al 1870 no hi va haver cap enemic per batre. No obstant això, les coses van començar a canviar a partir d'aleshores, particularment a partir del 1898. A l'inici del segle XX va aparèixer l'anticlericalisme, en part per influència francesa i tal vegada com a conseqüència de la publicació de la llei gal·la de 9 de desembre de 1905, de separació de les esglésies i de l'estat, sobre la qual s'han celebrat multitud de congressos en ocasió del seu centenari. De religió i pàtria, es passà a pàtria i religió. Va ressaltar la idea de Ramón Menéndez Pidal que «els elements unificadors sempre han vingut del centre del país». Va posar en relleu la importància del cardenal Isidre Gomà, creador d'un nacionalisme espanyol entès després com a nacionalcatolicisme i que va ser ben distint del nacionalisme espanyol creat per la Institución Libre de Enseñanza. L'auditori assistent va fer a Cuenca l'observació que, culturalment, l'enemic de Catalunya va ser el liberal Ramón Menéndez Pidal i l'amic de Catalunya va ser el conservador Marcelino Menéndez y Pelayo, objecte de profunda admiració per la generació barcelonina de 1917 (Jordi Rubió i Balaguer, Ramon d'Abadal i de Vinyals, Francesc Martorell i Trabal, Pere Bosch i Gimpera, Ramon d'Alòs-Moner i de Dou, Ferran Valls i Taberner, Manuel Reventós i Bordoy i Lluís Nicolau d'Olwer, entre

6. José Manuel Cuenca Toribio va ésser alumne de La Rábida l'any 1957 i va ser-ne professor els anys 1963-1973. A més a més, vegeu José Manuel CUENCA TORIBIO, «Páginas rabideñas de unas memorias inéditas», a Fernando FERNÁNDEZ RODRÍGUEZ (coord.), *El espíritu de La Rábida: El legado cultural de Vicente Rodríguez Casado*, Madrid, Unión Editorial, 1995, p. 463-464.

altres), generació⁷ que, al seu torn, manifestava entusiasme i gairebé veneració per Francisco Giner de los Ríos.

El moment del Congrés en què van quedar més clares les posicions i les diferències va ser el de la taula rodona, en la qual van participar Ramon Font i Bové (secretari de Comunicació del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya), Jaume Vernet (catedràtic de Dret Constitucional de la Universitat Rovira i Virgili i membre del Consell Consultiu de la Generalitat de Catalunya), José María Castells (catedràtic de Dret Administratiu de la Universitat del País Basc), Joaquim Ferret i Jacas (catedràtic de Dret Administratiu de la Universitat Autònoma de Barcelona) i José Manuel Cuenca Toribio, ja esmentat. No va participar en aquesta taula rodona Fernando Rey Martínez, professor titular de dret constitucional a la Universitat de Valladolid, que es va limitar a enviar el resum «Drets històrics: història o històries?», l'exclusiu contingut del qual transcrivim a continuació en la seva totalitat: «En la intervenció s'explora en primer lloc l'enteniment ordinari de la noció de *drets històrics* que es considera en la disposició addicional de la nostra constitució. En segon lloc, s'examina l'intent d'extrapolació que la reforma dels estatuts valencià i català està intentant donar a la categoria, amb l'anàlisi prèvia de si l'Estatut d'Aragó pot considerar-se o no un precedent en aquest sentit. La disposició addicional primera de la Constitució invoca la història d'una manera limitada quant a titulars i contingut i per raons veritablement extraordinàries. De cap manera no autoritza una deriva nacionalista de tall confederal. El règim foral és un cos estrany en el nostre sistema constitucional, però, per descomptat, la Constitució li atorga protecció exclusivament respecte dels territoris bascos i navarresos. Només aquests poden al·legar la singularitat històrica al seu favor. L'extensió del règim històric foral de dret públic a altres comunitats distintes del País Basc i Navarra és altament problemàtica. Els arguments de la història i la singularitat invocats pels redactors dels estatuts valencià i català es giren contra seu, ja que no pretenen altra cosa que exhumar un cadàver de tres segles. Hi ha aquí un ús del plural utilitzat antihistòricament: *històries*, no *història*. La crida als drets històrics o bé és jurídicament supèrflua (com en el cas aragonès) o bé és, senzillament, inconstitucional (casos valencià i català).» Ferret Jacas es va plantejar el dilema de si els drets històrics són aplicables o no a Catalunya, ja que, al seu entendre, els drets històrics no són un model per al futur, ni un model de

7. La millor recerca de conjunt sobre aquesta generació la va fer María Encarnación Gómez Rojo en la seva tesi doctoral sobre un dels seus components. Vegeu María Encarnación GÓMEZ ROJO, *Historiografía jurídica y económica y pensamiento jurídico-público, social y económico de Manuel Reventós i Bordoy (1888-1942)*, Màlaga, 2001, 519 p.

legitimació. Per a Ferret Jacas, doctor en Dret Administratiu per la Universitat de Bolonya, la legitimitat la dona la democràcia, no la història. La foralitat no està per sobre de la Constitució, sinó que, simplement, és anterior. A més, la garantia constitucional és una protecció de la imatge. No obstant això, va admetre que els drets històrics poden servir per a augmentar les competències d'algunes comunitats autònomes. Molt més clarivident va ser Jaume Vernet en fer la següent i aguda pregunta: com és possible que es reformin els estatuts d'autonomia i alhora es continuïn defensant els drets històrics? La raó és clara, en el cas de Catalunya: hi ha hagut una baixa qualitat de l'autonomia catalana, i és una realitat palmària l'existència de comunitats autònomes que han aconseguit una autonomia millor que la de Catalunya, com és el cas de Navarra i el País Basc. Vernet va plantejar alguns dels debats suscitats al Consell Consultiu català en assumptes coneguts a través de l'opinió pública. La majoria dels membres d'aquest consell van assenyalar la inconstitucionalitat d'alguns dels articles de la Proposta de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya aprovada pel Parlament de Catalunya, a pesar que no van dubtar de l'existència mil·lenària de Catalunya, qüestió, d'altra banda, que seria absurd que haguessin posat en dubte. L'any 988 és una data de referència molt important per a Catalunya i el seu mil·lenari va ser celebrat amb tota mena d'actes públics, encara que hi va haver medievalistes amb cert afany de protagonisme, o potser venuts al poder de Madrid, que van posar en dubte la importància d'aquesta data. Més dubtes va suscitar l'interrogant sobre si era possible admetre una doble legitimitat, la històrica i la democràtica, al mateix temps. Una altra qüestió debatuda va ser la inseguretat jurídica. Són exclusius els drets forals de Navarra i de les tres províncies basques? Segons Vernet, l'autogovern de Catalunya es fonamenta en els drets històrics de Catalunya, i hi ha drets històrics sobre moltes matèries que no són tan conegudes, com les carreteres, la policia, la funció pública, el règim local, el transport de mercaderies, el tràfic de persones, etcètera. Vernet té raó quan afirma que un fet evident de l'existència dels drets històrics és que el recurs del Partit Popular interposat davant del Tribunal Constitucional contra l'Estatut de Catalunya aprovat per les Corts espanyoles, dedica tres pàgines a parlar dels drets històrics. José María Castells es va preguntar què passa a Catalunya amb els drets històrics i el fet diferencial. Per a Castells, els drets històrics no estan de moda, i dubta que es puguin acceptar més drets històrics. Cuenca Toribio va fer referència al sentiment patriòtic constitucional, nascut a Cadis. És veritat que els drets històrics potencien la condició de ciutadania. Respecte al cas andalús, per a Cuenca, a Andalusia la consciència d'identitat pròpia va ser una invenció de la qual van ser responsables Blas Infante Pérez, Manuel Clavero Arévalo i Alejandro Rojas Marcos.

El president del Comitè Científic del Congrés, el ja esmentat Tomàs de Montagut, va pronunciar la conferència «Els drets històrics a Catalunya». La informació proporcionada als assistents per Tomàs de Montagut va ser molt rica i es va remuntar als orígens mateixos de la nació catalana, amb un comte de Barcelona que va assumir l'autoritat i va ser el *princeps* en relació amb altres comtes catalans. Va examinar després diverses fonts jurídiques catalanes i la constitució de diverses institucions politicoadministratives catalanes en el marc polític i cronològic dels segles XIII al XVIII. Va assenyalar els orígens de la Generalitat, que va ser ressuscitada el 17 d'abril de 1931 com a Generalitat provisional, després com a Generalitat amb estatut propi a partir del 1932 i de nou com a Generalitat provisional el 1977 i més tard estatutària. En un segon moment, Montagut va examinar la importància que tenen els drets històrics en la Proposta de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya aprovada pel parlament autonòmic, en el Dictamen del Consell Consultiu de la Generalitat de Catalunya (que reproduïx l'opinió majoritària de quatre dels seus membres i la minoritària dels altres tres) i, després, en el text de l'Estatut aprovat per les Corts Espanyoles, l'articulat del qual va experimentar notables retallades, amb l'agreujant ulterior que es van interposar en contra seu diversos recursos d'inconstitucionalitat davant del Tribunal Constitucional. En qualsevol cas, el preàmbul de l'Estatut d'autonomia de 2006 conté una al·lusió claríssima als drets històrics, tantes vegades repetits en aquest congrés: «L'autogovern de Catalunya es fonamenta en la Constitució, i també en els drets històrics del poble català, que, en el marc d'aquella, donen origen en aquest Estatut al reconeixement d'una posició singular de la Generalitat. Catalunya vol desenvolupar la seva personalitat política en el marc d'un Estat que reconeix i respecta la diversitat d'identitats dels pobles d'Espanya.» D'altra banda, l'article 5 es titula precisament «Els drets històrics» i diu el següent: «L'autogovern de Catalunya es fonamenta també en els drets històrics del poble català, en les seves institucions seculares i en la tradició jurídica catalana, que aquest Estatut incorpora i actualitza a l'empara de l'article 2, la disposició transitòria segona i altres preceptes de la Constitució, dels quals deriva el reconeixement d'una posició singular de la Generalitat amb relació al dret civil, la llengua, la cultura, la projecció d'aquestes en l'àmbit educatiu, i el sistema institucional en què s'organitza la Generalitat.» El text de la Proposta de reforma elaborat pel Parlament de Catalunya duia una disposició addicional primera de reconeixement i actualització dels drets històrics que va ser considerada inconstitucional pel Consell Consultiu de la Generalitat de Catalunya.

En relació amb això exposat per Jaume Vernet, Antoni Jordà i Fernández, professor titular d'història del dret i de les institucions de la Universitat Rovira i Virgili, va llegir la seva comunicació: «Els drets històrics i el Tribunal Consti-

tucional». Va examinar la importància dels drets històrics i de quina manera el parer del Tribunal Constitucional ha anat variant en els últims trenta anys, tenint en compte que els territoris forals són titulars de drets històrics, cosa que fa concloure que es podrà investigar quins seran aquests fets històrics. Va posar alguns exemples de qüestions plantejades, com el tema de les cadenes a l'escut de Navarra, la llei aragonesa de fills adoptius, la policia autonòmica, l'emissió de deute foral, la loteria, el joc, etcètera.

Un complement d'això exposat per Jaume Vernet, Tomàs de Montagut i Antoni Jordà en ocasió del col·loqui, ha pogut ser desenvolupat en l'ulterior trobada «Els Drets dels Pobles: Drets Individuals i Drets Col·lectius», que van organitzar el Centre d'Estudis Jordi Pujol i la Fundació Antoni Tàpies i que va tenir lloc el 8 de març de 2007 a Barcelona. Hi van intervenir, juntament amb Vernet i Montagut, que van desenvolupar la temàtica dels drets històrics de Catalunya, Neus Norbisco (professora de la London School of Economics), el polític Francesc Homs, Josep Maria Colomer (catedràtic d'Economia Política de la Universitat Pompeu Fabra), Michael Keating (catedràtic de Ciència Política de l'Institut Universitari de Florència), Enrico Spolaore (catedràtic d'Economia de la Tufts University de Boston) i els economistes Diego Puga i Marta Reynal-Querol. Pel que fa als drets històrics, els organitzadors van voler deixar clar des d'un primer moment el seu punt de partida, i ho van fer en els termes següents: «Hi ha dos tipus d'arguments a favor de l'autogovern de les comunitats relativament petites i sense estat propi, com és el cas de Catalunya. El primer es basa en els drets històrics de la comunitat, procedents d'un període anterior a la construcció dels grans estats moderns. L'altre es basa en els canvis econòmics i polítics recents, que transformen aquests estats en obsolets en molts sentits... Per als defensors de la legitimitat tradicional dels drets històrics, els canvis econòmics i polítics a nivell europeu poden ser vistos com una nova oportunitat favorable. Per a qui aprecia l'eficiència i la democràcia per sobre d'altres valors, els drets històrics poden ser un instrument útil o convenient.» Aquesta trobada interdisciplinària i internacional va ser clausurada pel mateix Jordi Pujol.

Tornant a les intervencions del Congrés de Cervera, «Las juntas generales vascas. La defensa de la foralidad y de los derechos históricos» va ser el títol de la comunicació presentada per María Rosa Ayerbe Iribar, professora titular d'història del dret i de les institucions a la Universitat del País Basc i editora de milers de pàgines que transcriuen i publiquen les actes de les juntes generals de Guipúscoa. Les juntes generals d'Àlaba, Biscaia i Guipúscoa tenen un funcionament separat, però han estat el veritable motor polític i administratiu d'aquests tres territoris històrics durant segles. Les juntes tenien competències judicials, administratives i econòmiques. El 21 de juliol de 1876 es va publicar la

coneguda llei abolidora i la supressió de les juntes es va portar a terme el 1877, però no va ser un fre a les reivindicacions dels drets històrics dels tres territoris, transformats en províncies. Roldán Jimeno Aranguren, professor d'història del dret i de les institucions de la Universitat Pública de Navarra, va llegir la ponència «Los derechos históricos en Navarra», de Gregorio Montreal Cia, catedràtic de la universitat esmentada i antic rector de la Universitat del País Basc, absent per malaltia greu d'un familiar en línia ascendent de primer grau. Va analitzar la reintegració foral i l'autonomia com a reparació d'un dret. Jimeno va presentar a continuació la seva comunicació: «Derechos históricos en la renovación del régimen autonómico de Navarra (2004-2006)». Per a Jimeno, en la primera dècada del segle XXI, la Llei orgànica de reintegració i «mejoramiento» del Fur de 1982 ja no s'ajustava als signes dels temps ni a les noves reivindicacions polítiques. D'aquesta manera, Roldán Jimeno va exposar, amb una claredat que gairebé ratllava la perfecció, el següent: «El Parlament de Navarra es va escarrassar al llarg del 2005 i el començament del 2006 a treure endavant un esborrany de la Ponència d'autogovern, el text que havia d'impulsar el Legislatiu en iniciar el procés de modificació de l'«mejoramiento» del Fur. En aquesta, tots els partits es van mostrar partidaris d'introduir canvis en l'«mejoramiento», encara que cadascun incidia en la seva ideologia. Unión del Pueblo Navarro (UPN), Convergencia de Demócratas Navarros (CDN) i Partido Socialista de Navarra (PSN) a penes van plantejar reformes substancials. Enfront d'aquests, Aralar, Eusko Alkartasuna (EA), el Partido Nacionalista Vasco (PNB/EAJ) i Izquierda Unida de Navarra (IUN/NEB) van advocar per una reforma més profunda. També Batzarre, encara que sense representativitat en el Parlament, va advocar per un canvi profund de la Llei orgànica de reintegració i «mejoramiento» del Fur. En la Ponència d'autogovern de la Comissió de Règim Foral van ser presentades les propostes de IUN (elaborada per Miguel Izu i presentada el 2 de febrer de 2005), Aralar (elaborada principalment per Patxi Zabaleta i presentada el 8 de febrer de 2005), EA (28 de febrer de 2005), UPN (març i 31 de maig de 2005), CDN (30 de maig de 2005) i PSN (juny de 2005). Les propostes d'Aralar i EAJ són autèntics textos articulats alternatius a l'«mejoramiento», mentre que les de NEB (elaborada per Miguel Izu), EA (obra de Begoña Errazti), CDN (confeccionada per Juan Cruz Alli) i PSN són reflexions i pautes per a la seva modificació. La major part dels grups polítics van abordar, en les seves aportacions i discussions, la qüestió dels drets històrics. Per la seva banda, l'única aportació d'UPN, presentada per Carlos García Adanero, se centra en la proposta d'eliminar la modificació de la disposició addicional segona de l'«mejoramiento» a fi d'eliminar la referència a la disposició transitòria quarta de la Constitució.» Els canvis polítics que s'han produït arran de les elec-

cions navarreses del mes de maig de 2007 assignen més valor històric a algunes d'aquestes propostes, encara que és difícil saber fins on poden arribar les coses amb el transcurs del temps.

«El privilegio de libertad personal en el origen de los derechos históricos peninsulares» va ser el títol de la conferència d'Isabel Ramos Vázquez, professora d'història del dret i de les institucions de la Universitat de Jaén. La seva pretensió era completar, i ho ha fet amb diversos estudis apareguts en diferents publicacions, la tasca molt important que en el seu moment va portar a terme Francisco Tomás y Valiente (1932-1996) d'investigar el dret penal medieval i el de la monarquia absoluta espanyola. En relació amb el cas present, es tracta de completar el seu estudi sobre la presó per deutes en el dret castellà i el dret aragonès.⁸ Ramos estén la seva investigació al conjunt de tots els drets històrics peninsulars i a tots els tipus de privació de llibertat, de manera que no la circumscriu al procés civil per deutes. Al meu entendre, aquesta comunicació té poca relació amb el Congrés de Cervera, però els organitzadors d'aquest ja deuen saber quina és la quinta essència de la imbricació de la comunicació amb les ponències presentades.

Eduardo Cebreiros Álvarez, professor titular d'història del dret i de les institucions de la Universitat de La Corunya, va presentar unes línies generals sobre el regionalisme i el nacionalisme gallecs als segles XIX i XX, amb una al·lusió a la mítica figura d'Alfredo Brañas (1859-1900), catedràtic de Dret Natural i d'Economia Política i Hisenda Pública i autor d'una obra molt cabdal per a Galícia: *El regionalismo*. L'Estatut de Galícia va ser aprovat per les Corts Espanyoles de l'exili reunides a Mèxic al novembre de 1945. Aquest text tenia quaranta articles i en l'1.1 definia Galícia com una «regió autònoma en l'Estat espanyol, conformement a la Constitució de la República i al present Estatut». Va ser un acte de valentia i de defensa de l'honor de Galícia el que van fer aquests homes, als quals la roda de la fortuna i les seves idees polítiques van dur fins a Mèxic, i aquest acte va servir, junt amb altres consideracions, perquè l'autonomia de Galícia, amb l'arribada de la democràcia i l'elaboració de la Constitució de 1978, es plantegés per la via ràpida. Cebreiros va concloure afirmant que «l'aprovació de l'Estatut d'autonomia de Galícia el 1981 ha plasmat legalment el reconeixement d'un dret històric que es reivindicava des d'aquesta esfera nacionalista i que ara haurà de ser conservat i desenvolupat, en exclusiva, per la Comunitat Autònoma».

Marta Frieria Álvarez, deixeble de Santos Coronas i professora d'història del dret i de les institucions de la Universitat d'Oviedo, es va circumscriure al

8. Cfr. Francisco TOMÁS Y VALIENTE, «La prisión por deudas en los derechos castellano y aragonés», *Anuario de Historia del Derecho Español*, vol. XXX (1960), p. 249-489.

segle XVIII i al principi del XIX en la conferència «La defensa de la Constitució històrica asturiana ante las reformas borbónicas». Des del nostre modest punt de vista, pensem que no té gaire rigor i sembla més ciència-ficció que no pas una altra cosa la seva afirmació que «els furs, franqueses, privilegis i llibertats locals medievals es convertissin en la Constitució històrica provincial» d'Astúries al segle XIX. Això no impedeix que les investigacions de Frieria Álvarez l'hagin consagrat com a veritable especialista en el dret històric d'Astúries, com es va constatar en la seva tesi doctoral, després publicada en un impressionant volum de 1.426 pàgines amb el títol *La Junta General del Principado de Asturias a fines del Antiguo Régimen (1760-1835)*, que va aparèixer a Oviedo el 2003. Frieria, de tots és sabut, va ésser una magnífica estudianta que va merèixer els premis que duen els noms de dos il·lustres professors de la Universitat d'Oviedo: Fermín Canella Secades (1849-1924) i Miguel Manuel de las Traviesas (1878-1936).

«El *Fuero del Baylío*: la pervivència d'una institució consuetudinària i datada de temps immemorial davant la tasca codificadora (i uniformadora) del legislador» és el títol de la conferència que van fer Gemma Bulló i Bonet i Maria Carme Montserrat i Gomis, a més d'una temàtica interessant sobre la història del dret privat. La dissertació va girar a l'entorn del *Fuero del Baylío* i la seva vigència actual en el règim matrimonial de béns de la comunitat autònoma d'Extremadura, atès que ha tingut un reconeixement jurisprudencial significatiu i la seva vigència ha estat reconeguda pel Tribunal Suprem i per la Direcció General dels Registres i del Notariat.

Jordi Günzberg,⁹ secretari del Congrés, va estudiar l'origen, l'evolució i la derogació del dret d'estrangeria a Catalunya, que va ser suprimit pel Decret de Nova Planta de la Reial Audiència de Catalunya de 16 de gener de 1716.

Josep Capdeferro i Pla, professor d'història del dret i de les institucions de la Universitat Pompeu Fabra, va examinar l'edició i la difusió d'obres jurídiques a Catalunya durant els regnats de Felip I i Felip II. Va plantejar si el grau de maduresa política del moment es corresponia amb el grau de maduresa jurídica. Es va circumscriure a tres casos concrets: la segona compilació impresa de dret català, *Constitutions i altres drets de Cathalunya*, que es va imprimir entre el 1588 i el 1589, el *Ceremonial de cortis* de Miquel Sarrovira i les *Decisiones aureae in acto practico frequentes ex varii Sacri Regi Concilii Cathaloniae conclusionibus collectae* de Lluís de Peguera. Del llibre de Sarrovira,

9. Günzberg és conegut per la seva tesi doctoral sobre els notaris de Catalunya a l'edat moderna. Actualment treballa a la Facultat de Dret de la Universitat de Girona, on imparteix classes d'història del dret espanyol.

se'n van editar 323 exemplars, que es van repartir als assistents a les Corts de 1599, cosa que evidencia elements clars de precipitació, atès que no hi havia voluntat de negociar, sinó de marcar els límits de l'autoritat del rei. La impressió del llibre de Peguera va originar grans pèrdues econòmiques a la Diputació del General de Catalunya. Hi ha qui es pregunta si el dret català de la segona meitat del segle XVI i del principi del XVII no estava escrit per a les classes privilegiades.

La docent de dret romà de la Universitat Oberta de Catalunya Lourdes Salomón Sancho va presentar la comunicació «El *Constitutum possessorium* en el llibre v del Codi civil de Catalunya». L'autora tractà d'explorar els antecedents romans del Codi civil de Catalunya, per a la qual cosa es va circumscriure al llibre v, dedicat als drets reals. El pes del *ius commune* a Catalunya és enorme en el dret històric català, com és de sobres conegut, però és que, a més, la redacció del Codi civil de Catalunya ha de fer-se partint de la tradició jurídica catalana. Lourdes Salomón va ressaltar que els criteris d'interpretació d'aquesta tradició ja han estat indicats normativament i han estat estudiats des del punt de vista doctrinal per José María Pérez Collados i Maurici Pérez Simeón.¹⁰ Aquest últim és, a més, autor d'una obra recent importantíssima, on palesa un domini del llatí il·lustrat desconegut en la romanística espanyola. Ens referim a la traducció del llatí al català, amb indicació de les fonts i un estudi preliminar, que ha fet d'una de les obres de Josep Finestres de Monsalvo (1688-1777).¹¹ Salomón assenyalà la rellevància del *constitutum possessorium*, però ho féu des d'una perspectiva romanística, gairebé limitant-se a la compilació justiniana (en concret, a diversos passatges del Digest) i a altres fonts jurídiques romanes. El punt de partida d'aquest estudi és el paràgraf quart de l'article 531 de la Llei 5/2006, de 10 de maig, del llibre v del Codi civil de Catalunya, relatiu als drets reals, en el qual es regula de manera precisa aquesta institució. No es féu ressò de les doctrines alemanya i italiana en les seves consideracions sobre la *traditio*, o tot el que s'ha escrit, en concret, sobre la tradició de béns immobles.

Maurici Pérez Simeón no va poder-se desplaçar a Cervera, però la seva comunicació, «El dret històric com a criteri interpretatiu i integrador del Codi civil de Catalunya», va ser llegida en públic. La Compilació de dret civil de Catalunya mantenia en el seu article 1.2 que el dret històric havia de ser el principal

10. Pérez Simeón és professor de dret romà de la Universitat Pompeu Fabra.

11. Josep Finestres de Monsalvo, *Praelectio Cervariensis sive commentarius accademicus ad titulum Pandectarum de vulgari et pupillari substitutione*, Barcelona, Parlament de Catalunya, Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, 2005 (traducció del llatí al català a càrrec de Maurici Pérez Simeón).

criteri d'interpretació del dret civil català. Amb la publicació del llibre primer del Codi civil de Catalunya, vigent des de l'1 de gener de 2004, s'ha mantingut la importància de la tradició històrica, però aquesta ha cedit la seva posició privilegiada als principis generals que informen l'ordenament jurídic, alhora que no es permet l'al·legació de la tradició jurídica catalana d'una manera indiscriminada.

Rosa Carreño, professora associada de dret romà de la Universitat de Girona i formada a Itàlia i Alemanya, va presentar la comunicació «Tras la huella de las *pactiones et stipulationes* romanas en la constitución de servidumbres prediales en el derecho histórico español, especialmente en el caso de Cataluña», on va fer un examen de l'àmbit territorial d'aplicació de les *pactiones* i les *stipulationes* en les èpoques clàssica, postclàssica i justiniana. Després va sintetitzar l'evolució de la *stipulatio* en els segles altmedievals. A més a més, va descriure la constitució de les servituds i la seva transformació des del dret romà postclàssic fins a la baixa edat mitjana, al costat de la mateixa transformació de la *stipulatio* en la *promisión*. Carreño va fer una sèrie de pinzellades sobre la trajectòria de les *pactiones* i les *stipulationes* en la història del dret notarial i va concloure amb una encara més sintètica referència al Codi civil de 1889. El responsable de l'àrea de coneixement de Dret Romà de la Universitat de Girona, José Luis Linares, va assenyalar que la Compilació de dret civil de Catalunya de 1960 va ser el resultat de l'esforç d'un nombre notable de juristes, a pesar del caràcter fragmentari d'aquesta compilació. El que no va resoldre Linares en la seva comunicació és si el nou codi civil de Catalunya reflecteix a través dels seus diferents llibres la tradició històrica i romanística del Principat. María del Carmen Gómez Buendía, de la Universitat Rovira i Virgili, va presentar la comunicació «Una aproximación casuística a la tutela procesal de la cuarta falciidia en derecho romano», que va girar a l'entorn de passatges ja secularment comentats i glossats d'Ulpià, Gai i Papinià, recollits al Digest, 35,2,1,18; 35,2,12; 35,2,73,3; 35,2,80; 43,3,1,5 i 44,4,5,1,3. La catedràtica de Dret Romà de la mateixa Universitat Rovira i Virgili, Encarnació Ricart i Martí, que va presidir la taula de comunicacions de dret romà, va pronunciar la conferència «Una nova perspectiva del tractament de les immissions en el dret històric a rel de la monografia "Dret urbanístic medieval de la Mediterrània", de Jaume Ribalta i Haro», tenint en compte les Ordinacions d'En Sanctacília estudiades pel professor de la Universitat de Lleida i el Digest, 8,5,8,5-7 i CJ. 3,34,14,1 i 8,10,12,2. Observem, pel nostre compte, que Belén Malavé Osuna¹² també es va ocupar amb extensió de

12. Belén MALAVÉ OSUNA, *Legislación urbanística en la Roma imperial. A propósito de una Constitución de Zenón*, Màlaga, 2000.

la Constitució de Zenó en una coneguda monografia, i abans va reflexionar sobre la interdicció d'obra nova respecte als edificis públics.¹³

Per raons de malaltia familiar, la comunicació de Josep Maria Llobet i Portella, docent del centre associat de la UNED a Cervera, «Els drets històrics a Cervera (1348-2006)», va ser llegida per Jordi Günzberg. L'autor presentà la defensa que, en l'àmbit municipal, es va fer dels privilegis, els usos, les llibertats, els costums i les franquícies de la ciutat de Cervera enfront dels oficials reials. Cervera, després del Decret de Nova Plata de 1716, va anar perdent bona part dels seus privilegis i llibertats. No obstant això, hi hagué un privilegi que es va mantenir: la condició de vila reial, que significava que el seu senyor era el mateix monarca. Examinà després la comunicació i va transcriure els textos de setze documents municipals que van des del 1348 fins al 1719 i en els quals es parla la defensa dels privilegis de Cervera. L'autor també es féu ressò de nou articles de premsa que al llarg d'una mica més d'un segle, entre el 1903 i el 2006, han reivindicat els privilegis d'aquesta vella població, més amb un caràcter memorialístic que no pas d'altre tipus.

Canviant d'ambient geogràfic, «Juristas madrileños y andaluces defensores de los derechos y de la autonomía de Cataluña (1870-1949)» va ser el títol de la comunicació presentada per Manuel J. Peláez, catedràtic d'Història del Dret i de les Institucions de la Universitat de Màlaga. Peláez es referí a Ángel Ossorio Gallardo (1873-1946)¹⁴ (del qual examinà la documentació personal, fonamentalment la correspondència, conservada a l'Arxiu Històric Nacional de Salamanca, «Guerra Civil»), amb Niceto Alcalá-Zamora Torres (1877-1949), Blas Infante Pérez (1885-1936), Fernando de los Ríos Urruti (1879-1949), Manuel Azaña Díaz (1880-1940) i José María Izquierdo Martínez (1886-1922).¹⁵ No va extreure conclusions generals, ni nexes comuns entre aquests juristes, que, a més, van ser po-

13. Belén MALAVÉ OSUNA, «C. Th. 15, 1 y la interdicción de obra nueva, respecto a los edificios públicos», *Cuadernos Informativos de Derecho Histórico Público, Procesal y de la Navegación*, núm. 19-20 (1996), p. 5361-5395.

14. Cfr. Rafael GIBERT Y SÁNCHEZ DE LA VEGA, «Ángel Ossorio y Gallardo (1873-1946)», a *Juristas universales*, vol. III, Madrid, Barcelona, 2004, p. 906-908; Patricia ZAMBRANA MORAL, «Ángel Ossorio Gallardo (1873-1946)», a Manuel J. PELÁEZ, *Diccionario crítico*, vol. II, tom 1 (M-Va), 2006, p. 240-244, núm. 720; Patricia ZAMBRANA MORAL, «El epistolario de Ángel Ossorio y Gallardo con ministros, jefes de estado y presidentes de la Segunda República Española», *Cuadernos Informativos de Derecho Histórico Público, Procesal y de la Navegación*, núm. 19-20 (1996), p. 5533-5599; Patricia ZAMBRANA MORAL, *El epistolario jurídico y político andaluz de Ángel Ossorio y Gallardo (1927-1935)*, Barcelona, 1997.

15. Sobre aquest jurista poc conegut, vegeu José CALVO GONZÁLEZ, «José María Izquierdo Martínez (1886-1922)», a Manuel J. PELÁEZ, *Diccionario crítico*, vol. I (A-L), p. 430-431, núm. 421.

lítics, alguns molt destacats, sinó que es limità a apuntar les seves opinions i assenyalà fins i tot les variacions que en algun cas es donaren en el propi pensament, motivades potser per situacions polítiques concretes.

Miquel Sitjar i Serra va presentar la comunicació «Un model local d'actualització dels drets històrics: l'experiència de la vall de Ribes al segle XVIII». Sitjar és un bon coneixedor del medi geogràfic i jurídic sobre el qual escriu, per raons de veïnatge i pel càrrec polític que ha ocupat fins fa ben poc temps. La vall de Ribes està formada per sis municipis. Com a vegueria i batllia, va néixer al principi del segle XIV. Ferran Valls i Taberner (1888-1942)¹⁶ va deixar compilats i en proves d'impremta els privilegis i les ordenacions medievals de la vall de Ribes, però no es van editar fins al 1992, en una edició a cura de José Ángel Ruiz Polanco. Valls recollí allí una sèrie de documents: de Jaume I, del 10 de novembre de 1252; de l'infant Jaume, hereu del Regne de Mallorca, del 22 d'abril de 1273, del 12 de juny de 1274 i, ja com a rei, un altre del 20 d'octubre de 1280; de l'infant Sanxo, d'octubre de 1306, i del ja rei Sanxo de Mallorca, del 31 de juliol de 1308; de Pere el Cerimoniós, del 13 d'agost de 1344 i del 12 de novembre de 1363; de l'infant Joan, primogènit de la Corona d'Aragó, del 14 d'agost de 1368; de Ferran I, del 15 de gener de 1413, de confirmació dels privilegis atorgats per Jaume I i Jaume II; de la reina Maria, esposa d'Alfons el Magnànim, del 7 de desembre de 1446, i de Joan II, del 29 de desembre de 1458. A més, Valls i Taberner va publicar part de les ordinacions del veguer de la vall de Ribes i les redactades pel veguer Francesc de Ribes, del 13 de juny de 1347, i dos documents més, del 14 de febrer de 1353 i l'1 de juny de 1463; en aquest segon cas, es tractava ni més ni menys que dels acords assolits entre els habitants de la vall de Ribes i Jofré Masecre, comissari del rei Lluís XI de França, quan aquest territori va passar transitòriament a dependre de la monarquia gal·la. Miquel Sitjar, pel seu compte, va apuntar com a important la Concòrdia del 1702 entre els habitants d'aquesta vall i la Batllia General de Catalunya. Al segle XIX va desaparèixer l'òrgan de govern general de la vall de Ribes, fins que el 1972 es va crear la Mancomunitat de la Vall de Ribes, que també va desaparèixer posteriorment quan es va crear el Consell Comarcal del Ripollès. Actualment hi ha un procés reivindicatiu de recuperació d'un òrgan politicoadministratiu propi d'aquesta vall. No obstant això, la vall de Ribes és «un territori tranquil», sense una gran capacitat de protesta mediàtica i política, a diferència del Pallars Sobirà (on és freqüent veure cartells demanant la independència de l'Estat espanyol i, per descomptat, de Catalunya). No obstant això, l'estat pirinenc, entre

16. Vegeu Josep Maria MAS I SOLENCH, *Fernando Valls Taberner: Una vida entre la història y la política*, Barcelona, 2004.

Espanya i França, que podria haver estat i nascut amb aquest heroi de llegenda que va ser Hug Roger III del Pallars (mort el 1508, i no el 1503, com està escrit en multitud de llocs, entre altres, diverses vegades, per qui signa aquestes línies), travessa un moment de baixa intensitat reivindicativa, que convindria estimular almenys culturalment per a fomentar el coneixement d'un fet diferencial que és sens dubte evident.

Va correspondre al ponent Antonio Torres del Moral, catedràtic de Dret Constitucional de la UNED (on ha format una escola de veritables especialistes en la matèria), la conferència de l'últim dia del Congrés a primera hora del matí, en la qual va conceptualitzar els drets històrics i va assenyalar tot un seguit d'incoherències i contradiccions existents en el text de la Constitució espanyola, per a la qual cosa va resumir els seus encertats punts de vista, que ja altres vegades ha tingut l'oportunitat de posar en relleu i que han suscitat opinions discrepants en la seva valoració. Torres del Moral és una persona agudíssima, de notable preparació intel·lectual, que va estudiar les carreres de Dret i de Filosofia i Lletres, en les quals es va doctorar, i que té una producció científica abundantíssima, no només de dret constitucional, sinó també d'història del pensament polític, ciència política i teoria de l'estat. Per a Torres del Moral, a Espanya la democràcia no està del tot consolidada. A més, Torres del Moral no creu en la naturalesa jurídica dels drets històrics, però per a ell la disposició addicional primera de la Constitució es pot ampliar a altres comunitats autònomes i no s'ha de referir exclusivament a Navarra i al País Basc. Es va preguntar si el fonament de l'autogovern de Catalunya es troba en els drets històrics i va precisar que existeix un cert fonament per a l'autogovern, ja que aquest autogovern té a veure amb la cultura i la llengua. No obstant això, va advertir que el dret a la llengua no està perfilat i el dret a la cultura no existeix, ja que en realitat és el que podria denominar-se *dret d'accés a la cultura*. Per això, quan es parla de la Constitució espanyola de 1978, s'esmenta la disposició transitòria segona, però el que s'esmenta allí és el procediment d'accés, i això —per a Torres del Moral— no és un dret substantiu, sinó una via d'accés adjectiva. La fonamentació, si es fes, per a ell s'hauria de fer per un altre camí diferent. No obstant això, convé precisar per endavant que, per a l'il·lustre ponent, els drets històrics de Catalunya i la tradició jurídica són el mateix. L'autogovern no és un dret, sinó un fet, encara que caldria, segons el catedràtic de la UNED, evitar l'entrada de les passions. Coincidí amb Santamaría que invocar els decrets de Nova Planta no té gaire sentit, ja que manquen d'importància. El que no té sentit és interpretar alguns articles de la Constitució com a clàusules d'habilitació de l'Estat, és a dir, que la mateixa Constitució habiliti per a la desconstitucionalització, i pel camí de la disposició addicional primera es pot anar desconstitucionalitzant. La sobirania, se-

gons el parer de Torres del Moral, no pot ser compartida per l'Estat espanyol i les comunitats autònomes.

L'acadèmic de la Real Academia de Legislación y Jurisprudencia i la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas de la capital de l'Estat espanyol, Juan Berchmans Vallet de Goytisolo, va presentar la ponència «La escuela jurídica catalana en el siglo XIX» (no sobre l'escola històrica catalana al segle XIX, com consta en el programa del Congrés, que és un tema diferent). Doctrinalment, amb la seva acostumada i gairebé perfecta capacitat metodològica, que l'ha dut a escriure milers de pàgines sobre el mètode jurídic,¹⁷ va establir els paràmetres en què cal situar la seva intervenció. Va invocar nombrosos autors per a ressaltar la importància que té la tradició de cada poble, i, en aquest cas, del català. Va resultar alligador allò que Vallet va citar de Faus i Condomines, el qual havia escrit que «el fonament del dret català és granític com a obra que és de la naturalesa i de la història, els dos grans factors de la realitat indestructible». Vallet es va mostrar partidari de defensar la tradició, ja que per a ell «les revolucions són els tifons i tornados de la història, i acaben en un estat totalitari que tracta de continuar impulsant la revolució cap al triomf de la *idea* o de la realització del respectiu *mite*, encara que enfront d'aquest es produeix —com hem pogut experimentar— un pretès conservadorisme dels resultats que, en utilitat de la nova classe dominant, ha produït la mateixa revolució». No obstant això, no sol ser aquest el sentit amb el qual es valoren les revolucions en els congressos orga-

17. Vegeu les següents obres de Juan BERCHMANS VALLET DE GOYTISOLO: *Estudios sobre fuentes del derecho y método jurídico*, Madrid, 1982; *Metodología jurídica*, Madrid, 1988; *Metodología de las leyes*, Madrid, 1991; *Metodología de la determinación del derecho*, vol. I, Madrid, 1994, 1317 p.; *Metodología de la determinación del derecho*, vol. II, *Parte sistemática*, Madrid, 1996, 1603 p.; *Metodología de la ciencia expositiva y explicativa del derecho*, vol. I, *La ciencia del derecho a lo largo de su historia*, Madrid, 2000, 1267 p.; *Metodología de la ciencia expositiva y explicativa del derecho*, vol. II, *Elaboración sistemática*, vol. I, Madrid, 2002, 667 p.; *Manuales de metodología jurídica*, vol. I, *Manual introductorio a las metodologías del derecho*, Madrid, 2004, 213 p.; *Manuales de metodología jurídica*, vol. II, *Metodología de las leyes o las normas*, Madrid, 2004, 243 p.; *Manuales de metodología jurídica*, vol. III, *De la determinación del derecho*, Madrid, 2004, 301 p.; *Manuales de metodología jurídica*, vol. IV, *Metodología de la ciencia expositiva y explicativa del derecho*, Madrid, 2004, 193 p. Això no té res a veure amb altres publicacions sobre metodologia jurídica, com les de l'espanyol Antonio Hernández Gil (1915-1994). Vallet és molt superior al recogenut Karl Larenz (Karl LARENZ, *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*, 3a ed., Berlín, 1975, 489 p., i Karl LARENZ, *Die Methode der Auslegung des Rechtsgeschäfts. Zugleich ein Beitrag zur Theorie der Willenserklärung*, Frakfurt am Main, 1966, 108 p.), i encara més si es tracta de H.-M. Pawlowski (H.-M. PAWLOWSKI, *Einführung in die juristische Methodenlehre: Ein Studienbuch zu den Grundlagenfächern Rechtsphilosophie und Rechtstheorie*, Heidelberg, 1986, 211 p., i H.-M. PAWLOWSKI, *Methodenlehre für Juristen: Theorie der Norm und des Gesetzes*, 2a ed., Heidelberg, 1991, 451 p.), de J. Schapp (J. SCHAPP, *Hautprobleme der juristischen Methodenlehre*, Tübingen, 1983, 106 p.) o del mateix F. Müller (F. MÜLLER, *Juristische Methodik*, Berlín, 1976, 327 p.).

nitzats pel Centre d'Estudis Revolucionaris de la Universitat Blai Pascal, de Clermont-Ferrand, creat per Simone Bernard-Griffiths i que actualment dirigeix la senyora Pascale Auraix-Jonchière.¹⁸ No acaba d'agradar-nos del tot l'afició que Vallet i el seu deixeble Miguel Ayuso tenen a José Pedro Galvão de Sousa,¹⁹ que ha estat professor de filosofia del dret i de teoria de l'estat en diferents universitats del Brasil. Amb una erudició impressionant, habitual en els seus escrits, Vallet va posar en relleu les característiques d'aquesta escola en els punts essencials, que ja va indicar Manuel Duran i Bas (1823-1907), i va ressaltar després les aportacions de Fèlix Maria Falguera de Puiguriquer i Vern de Riera (1811-1897),²⁰ Ramon Martí d'Eixalà (1807-1857), Frederic Puig Samper i de Maynar, Victori Santamaria i Tous (1850-1917) i Josep Joan Martí Miralles (1867-1949). Va assenyalar després quines eren les diferències entre l'escola jurídica catalana del segle XIX i altres escoles jurídiques. Així, va plantejar el distanciament essencial entre l'escola jurídica catalana i l'escola històrica de F. K. von Savigny, i va assenyalar que, si bé coincidien en la concepció històrica del dret i en el seu rebuig a la codificació tal com s'havia plantejat a França, diferien en altres qüestions, com el valor del costum. Un cop acabada aquesta sessió, es va iniciar el debat (va ser interessant l'aportació de Judith Valls, de la Universitat de Girona) sobre les ponències de Torres del Moral i de Vallet.

El director de la Càtedra Roca Sastre, Josep Guàrdia i Canela, va impartir una conferència de clausura ben estructurada sobre la importància i el valor de la conservació del dret civil català en la realitat d'avui, i va destacar especialment la *iuris continuatio*.

Un cop acabades les sessions acadèmiques, l'organització va obsequiar els congressistes amb una visita a la part històrica de la ciutat de Cervera, comentada per un especialista que va aportar notícies molt interessants.

18. Desconeixem quina hauria estat la reacció de Juan Berchmans Vallet de Goytisolo si hagués participat en el col·loqui «De l'interprétation de l'histoire: révolutions au XIXe siècle, violence et identité», celebrat a Clermont-Ferrand del 10 al 12 de maig de 2006, i hagués escoltat la conferència de Marie-France BOROT, «Une nouvelle violence: "les pétroleuses" dans les concubins de Paris de Maxime du Camp», on va dir que les «petrolières» van significar per a la comuna de París l'erotització histèrica de la lluita revolucionària. Lògicament, pensem que Vallet estaria més d'acord amb tot el que es va dir sobre Joseph Marie de Maistre (1753-1821), sobre l'*Essai sur les révolutions* de François-René de Chateaubriand (1768-1848) o sobre Louis Veuillot (1813-1883).

19. Vegeu Miguel AYUSO, «José Pedro Galvão de Sousa (1912-1992)», a Manuel J. PELÁEZ, *Diccionario crítico*, vol. I (A-L), p. 339-340, núm. 333.

20. Sobre aquest jurista, vegeu Josep Maria MAS I SOLENCH i Manuel J. PELÁEZ, «Fèlix Maria Falguera de Puiguriquer i Vern de Riera (1811-1897)», a Manuel J. PELÁEZ, *Diccionario crítico*, vol. I (A-L), p. 308-309, núm. 295.

Finalment, l'alcalde de Cervera va rebre els congressistes a la sala de plens de l'Ajuntament, va donar-los la benvinguda a la ciutat i va convidar-los a celebrar el pròxim congrés a Cervera.

En aquest congrés hi va haver un pluralisme científic i metodològic massa ampli. Fa l'efecte que els drets històrics serveixen per a emparar tot tipus d'investigacions. Des del punt de vista ideològic i polític, els contrastos han estat grans: des de les posicions catastrofistes dels qui van parlar dels drets històrics, no històrics, fins als defensors ponderats i aguts de la seva realitat institucional. En qualsevol cas, no hi va haver tensions en cap moment, atesa la bona voluntat dels intervinents i l'extraordinària simpatia dels organitzadors. El contingut de les ponències i les comunicacions podrà llegir-se a la revista *Ius fugit*, però és segur que aquesta no podrà recollir l'apassionant debat científic i jurídic que es va viure durant tres dies del mes de desembre de 2006 en el monumental edifici de l'antiga Universitat de Cervera.

Manuel J. Peláez Albendea
Universidad de Málaga